

Рема

Наукова робота

на тему:

«Переклад тема-рематичної структури англійського речення на українську мову (на матеріалах військово-технічної тематики)»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ТЕМА-РЕМАТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ВИСЛОВЛЮВАННЯ У МОВОЗНАВЧІЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ НАУЦІ	3
1.1 Загальна характеристика тема-рематичного членування речень: поняття та основні положення	3
1.2 Лінгвістичні засоби вираження теми і реми.....	10
1.2.1 Граматичні засоби вираження теми і реми.....	10
1.2.2 Лексичні засоби вираження теми і реми.....	11
1.2.3 Фонетичні засоби вираження теми і реми.....	13
РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ВІДТВОРЕННЯ ТЕМА-РЕМАТИЧНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛОМОВНОГО РЕЧЕННЯ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ	16
2.1 Характеристика та особливості військово-технічних текстів.....	16
2.2 Особливості перекладу тема-рематичної структури військово-технічних англомовних текстів українською мовою	23
2.3 Аналіз тема-рематичного членування англомовних військово-технічних текстів.....	25
ВИСНОВКИ.....	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТОК 1.....	36
ДОДАТОК 2.....	37

ВСТУП

На сьогоднішній день Україна співпрацює з багатьма країнами світу у різних сферах, зокрема і у військовій. В умовах зростання військово-технічного співробітництва, розвитку оборонного комплексу, співпраці фахівців оборонної галузі з фахівцями військової техніки та озброєння країн-членів НАТО, розроблення та впровадження стандартів НАТО, існує нагальна потреба у здійсненні якісного лінгвістичного супроводження заходів міжнародного співробітництва Збройних Сил України (ЗСУ), заходів у сфері озброєнь і військової техніки, оборонних досліджень, що потребує більш детального дослідження особливостей перекладу військово-технічних текстів, зокрема граматичних особливостей, з метою вдосконалення системи підготовки військових фахівців-перекладачів та підвищення їх вмінь та навичок у перекладацькому супроводженні.

Граматичні особливості англійських військових текстів, а саме актуальне членування, так само як і насиченість їх військовою термінологією є одним з основних аспектів, які впливають на правильність перекладу англійських військових текстів. Поняття тема-рематичного членування дуже важливо в будь-якій мові. Вивчення теми і реми є невід'ємною частиною у вивченні теорії граматики. Ці елементи відіграють істотну роль при перекладі з однієї мови на іншу, адже при неправильному виборі теми і реми в реченні, може виникнути нерозуміння сенсу тексту.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ТЕМА-РЕМАТИЧНОЇ СТРУКТУРИ ВИСЛОВЛЮВАННЯ У МОВОЗНАВЧІЙ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ НАУЦІ

1.1. Загальна характеристика тема-рематичного членування висловлювань: поняття та основні положення

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки характеризується пильною увагою дослідників до комунікативно-прагматичних аспектів організації засобів комунікації. Зацікавлення науковців проблемами особливостей вербалізації комунікативного задуму мовця зумовлює вивчення механізмів продукування та

інтерпретації змісту висловлювань як процесу актуалізації мовленнєвих стратегій, що є плануванням мовленнєвого-мисленнєвого процесу залежно від умов спілкування. Однією з важливих проблем у цьому плані є питання актуального членування висловлювань, яке викликає численні суперечки, стає об'єктом теоретичного й експериментального вивчення, спрямованого на виявлення закономірностей функціонування мовних одиниць у процесі комунікації.

Як зазначає Н. Меркулова, термінологічний апарат галузі вивчення актуального членування остаточно ще не вироблено. Тому на позначення поняття актуальне членування використовуються терміни «синтагматичне членування», «комунікативне членування», «контекстуальне членування», «тема-рематичне членування», навіть «функціональна (комунікативна) перспектива» для мов з фіксованим порядком слів. Щодо слів на позначення одиниць актуального членування, то тут співіснують терміни «тема-рема», «логічний суб'єкт-логічний предикат», «дане-предикований член», «основа-ядро», «диктум-модус». Ми надаємо перевагу класичним термінам «актуальне (тема-рематичне) членування» і «тема-рема».

Теорію актуального членування речення було засновано В. Матезіусом і розвинено його учнем і послідовником F. Danes (Празький лінгвістичний гурток) [47; 46; 7].

Надійною основою для вивчення невирішених питань актуального членування мовленнєвих одиниць є ряд праць науковців, в яких розглянуто, зокрема, трактування понять «тема» і «рема», з'ясування змісту та обсягу цих категорій (К. Беккер [2], F. Danes [7], В. Д. Івшин [33], І.І. Ковтунова [38], К.Г. Крушельницька [42], В. Матезіус [47; 48], І. П. Распопов [53], Н.О. Слюсарева [55], J. Firbas [9; 10], М.А.К. Halliday [12; 13], Л. О. Черняхівська [60]); дослідження функціонально-семантичної природи актуального членування фрази як мовної категорії (Ф.С. Бацевич [28; 29], О.О. Лаптева [43], В.Є. Шевякова [61]); вивчення лінгвістичних і нелінгвістичних засобів вираження тематичного та рематичного компонентів висловлювання (граматичних, лексичних, інтонаційних, пара- і екстралінгвістичних) (Т.Р. Кияк, А.М. Науменко [36]); зіставлення форми і змісту

тема-рематичної структури у різносистемних мовах для виявлення типологічних і конкретно-мовних рис (В.П. Морозов [49]).

У мовознавстві існують різні терміни для позначення двох складників актуального членування висловлювання: тема і рема (Є.А. Абдаліна [23], С.В. Кодзасов [39], О.І. Москальська [50], Ю.Д. Апресян [26]), топік і коментар (Ч. Лі, С. Томпсон [44]), топік і фокус (R. Van Valin [22], М.А.К. Halliday [12], J. Peregrin [19]), суб'єкт і предикат (Н.Д. Арутюнова [27]), логічний суб'єкт і логічний предикат (Л. В. Щерба [62]), змістовий суб'єкт і змістовий предикат (В.А. Пуйш [14]), основа і ядро (В. Матезіус [46]), основа і частина, що предикуюється (І.П. Распопов [53]) та інші. Зміст, який вкладають у поняття «тема та рема» різні дослідники, також різний. Це, передусім, пов'язано з тим, що під час опису комунікативної організації речення важливу роль у плані протиставлення тема / рема відіграє така пара суміжних понять як дане / нове. Як зазначає Ю.Д. Апресян, через відсутність чітких визначень теми, реми, даного, нового, мовознавці не однозначні в питанні про те, чи описують ці поняття різні комунікативні осі речення чи це різні назви єдиної осі [26]. Розбіжність думок лінгвістів характерна для всіх вищеназваних понять і представлена в Додатку 1.

Проаналізувавши ряд пропозицій авторів щодо трактування поняття «тема», особливу увагу приділимо оригінальному визначенню поняття «тема» М. Стідменом, який трактує «тему» не тільки як категорія речення, а й одночасно як категорія зв'язного дискурсу. Тема тут автоматично розуміється як така, що має активований – уведений в передтексті – референт. Таке визначення теми набуває особливого значення в діалогічному мовленні [21].

Наприклад, у діалогічній єдності:

- Do you like small cars? - I like small cars.
тема   рема   тема   рема

- Тобі подобається ця книжка? - Це цікава книжка.
тема   рема   тема   рема

Згідно з підходом М. Стідмена вищезазначена репліка повинна трактуватися як тема. Тим часом більшість авторів, що працюють над проблемами комунікативної структури, вважають відповідні репліки в діалозі не темами, а ремами. На такому розумінні відповідних реплік, зокрема, заснований і відомий запитально-відповідний принцип визначення межі між темою і ремою [54]. Під час якого рема розуміється як коротка відповідь на якесь, можливо, гіпотетичне, запитання.

- *Where is it? - It is in Kyiv.*

- *Дядьки, а ви звідки? - Ми з Ніжина., де Kyiv і Ніжин* це рема, а компонент *it* і *ми*, відповідно, тема.

Те, що відповідна репліка – тема (за М. Стідменом), а не рема, як слід було б очікувати, потрібно віднести за рахунок особливого розуміння М. Стідменом теми, яке охоплює не тільки теми (топіки) у більш традиційному розумінні, але також і деякі випадки контрастних рем. Дійсно, якщо за М. Стідменом тема – це те, що відповідає за зв'язок із передтекстом, то в цю категорію вписуються не тільки традиційні теми (принаймні тоді, коли вони відомі), але також і будь-які контрастні компоненти, тому що контраст передбачає вибір із множини, відомої мовцю і слухачу. Зауважимо, що М. Стідмен навмисно використовує термін «тема», а не термін «топік», щоб відрізнити тему у своєму власному розумінні від топіка, протипоставленого фокусу в більшості робіт західних авторів. У парадигмі, близькій М. Стідмену, мислять і інші дослідники; наприклад V. Molnar, який теж працює не в термінах комунікативної структури речення, а в термінах активації інформації у свідомості мовця і слухача, визначає контраст як належність інформаційної структури дискурсу [18].

Різноманітні визначення науковців поняття «реми» представлено в Додатку 2.

Проаналізувавши ряд визначень, запропонованих різними науковцями можемо зробити висновок, що речення в мові може набувати те чи інше

актуальне значення, тобто окремі його частини можуть підкреслюватись тим, хто говорить залежно від його комунікативної функції. Виділення найбільш важливої частини речення зазвичай проводиться за допомогою інтонації або порядку слів. Чеський вчений В. Матезіус запропонував говорити про актуальне членування речення, виходячи з того факту, що з точки зору укладеної в ньому інформації речення складається з двох частин – основи, тобто вихідної точки інформації, і ядра, тобто основної частини повідомлення. Надалі більш поширеними стали терміни «тема» і «рема» [24].

Тема «висловлює вже відоме і як би дає відправну точку для розгортання повідомлення, для передачі нового, для власне комунікації» [51, с. 471]. Рема висловлює основну інформацію, «власне зміст повідомлення, те, що співрозмовник бажає донести слухачеві щодо теми» [51, с. 384]. Будь-яке речення, навіть ізольоване від контексту і не включене в конкретну ситуацію, містить вихідний пункт повідомлення і інформаційний центр. Якщо виникає речення, воно про щось повідомляє, тобто воно здійснює якесь загальне комунікативне завдання, яке виражається, крім сукупності лексичних значень, семантичними відносинами смислових груп, оформлення членами речення.

Зіставляючи способи вираження теми і реми в українській і англійській мовах, дослідники часто вказують на те, що англійській мові на відміну від української, властиво не пряме протиставлення теми і реми, а переміжне розташування тематичних елементів серед рематичних.

На виділення теми і реми при аналізі речення істотно впливає характер співвідношення компонентів актуального членування з компонентами інформаційної структури висловлення. Рема зазвичай співвідноситься з новою інформацією, тим знанням, яке вводиться в свідомість слухача на момент висловлювання. Тема зазвичай включає в себе щось відоме, те, що знаходиться в свідомості слухача в момент висловлювання за припущенням мовця. Природне співвідношення реми з новою інформацією, як комунікативним центром висловлювання, а теми – з відомою інформацією часто призводить до змішування понять актуального і інформаційного членування речення. Однак

рема і тема не завжди збігаються з поняттями нове / старе (невідоме / відоме) – наприклад, в якості теми може виступати і не згадуваний раніше об'єкт, а ремою може бути згадуваний об'єкт, але вжитий як повідомлення про тему.

При описі способів вираження реми, дослідники в основному спираються на семантичні ознаки. Так, в основу поділу дієслів на тематичні та рематичні була закладена ознака кількості семантичних характеристик: до тематичних віднесені дієслова широкої семантики. Дієслова ж, які семантично більш спеціалізовані, мають велике смислове навантаження в реченні і тому повинні бути віднесені до рематичних.

У більшості оповідальних речень з прямим порядком слів також дотримується принцип подачі інформації по наростаючій кривій – в напрямку від теми до реми. При такій побудові речення підмет є вихідним моментом повідомлення, а комунікативний центр припадає на присудок.

Для української мови в прозовому, стилістично нейтральному писемному мовленні характерний лінійний порядок побудови висловлювання: тема – рема, де тема передує ремі, а рема займає місце в кінці речення, як найбільш важлива інформаційна частина висловлювання. У слов'янських мовах нейтральні висловлювання, які, за різними оцінками, становлять близько 70% від числа всіх висловлювань, будуються відповідно до тематичної прогресії: кожне наступне речення в тексті спирається на попереднє, просуваючи виражене ним висловлювання від даного до нового [58, с. 77]. В англійській мові становище реми і теми не впливає прямо на порядок слів у реченні і не змінює його так кардинально. Однак мовні одиниці, що визначають актуальне членування речення, можуть змінювати положення в висловлюванні в залежності від його типу. Речення, що містить цілком «нову» інформацію, прийнято називати моноремою. Вона зазвичай зустрічається в перших фразах тексту, на початку абзацу [58, с. 77]:

In 1960, however, the M18A1 antipersonnel mine was standardized.

Однак у 1960 році протипіхотна міна M18A1 була прийнята на озброєння.

Особливістю англійських монорем є специфіка їх актуального членування: вони починаються з реми – найбільш значної частини висловлювання, яка оформлена як суб'єкт у функції підмета. Тематичний компонент несе додаткову інформацію (про місце, час, характер дії) і може бути оформлений у вигляді предикату, об'єкту, обставини (місця, часу, способу дії, причини та ін.) [58, с. 78].

AFVs are the military vehicles, protected by armor and armed with weapons.

Військові транспортні засоби, що захищені бронєю та оснащені озброєнням називаються бойовими броньованими машинами.

Підбиваючи підсумок вищесказаному, можна зауважити, що темарематичне членування висловлювання виконує комунікативну функцію – основну функцію мови; у рамках теорії актуального членування поєднуються різні підходи до різноманітних мовних явищ, межі і зміст яких визначаються різними мовознавцями по-різному, відображаючи, таким чином, їхні переконання і погляди на дану проблему.

Серйозною вадою теорії актуального членування речення вважається те, що в ній усі методи аналізу спираються в основному на інтуїцію, тобто на інтуїтивно визначувані поняття компонентів структури. Навіть в основі найбільш «об'єктивного» методу спеціальних або рематичних питань лежить суб'єктивний вибір одного з компонентів як «нового», цей вибір і визначає порушення питання та визначення його функції як рематичної.

Однак, незважаючи на висновок про те, що актуальне членування речення позбавлене чітких критеріїв, які можна було б покласти в його основу, дана теорія залишається однією з провідних під час дослідження проблем лінійної організації висловлювання в різних мовах, просодики речення та його змісту, що свідчить про її значущість.

У результаті здійсненого аналізу поняття та закономірностей темарематичного членування висловлювання виявлено, що для вирішення завдання адекватного перекладу першочергове значення при аналізі речення набуває

вміння знайти тему і рему в мові оригіналу під час попереднього аналізу тексту перед здійсненням перекладу.

1.2 Лінгвістичні засоби вираження теми і реми

У тема-рематичному структуруванні висловлювання тією чи іншою мірою беруть участь практично всі лінгвістичні засоби: граматичні, лексичні та фонетичні. Основними засобами тема-рематичного структурування висловлювання, які в достатній мірі висвітлено в сучасній лінгвістичній літературі, є лексико-граматичні засоби реалізації змісту. У значно меншій мірі описано в роботах мовознавців питання просодичного оформлення тема-рематичної структури мовленням.

1.2.1 Граматичні засоби вираження теми та реми

Як в англійській, так і в українській мовах на синтаксичному та морфологічному рівнях виділяються засоби, що маркують тематичний і рематичний складники висловлювання. Найважливішим синтаксичним засобом актуального членування є порядок слів у реченні. Роль порядку слів у висловлюванні комунікативного членування досліджено в літературі досить широко [35; 53; 60; 61; 16]. У сучасному мовознавстві лінійна організація висловлювання вивчається в декількох напрямках: продовжують визначатися роль порядку слів як явища в мові в цілому і його функції в конкретних типах речень; виявляються причини, що зумовлюють ту чи іншу послідовність елементів у словосполученні і в висловлюванні; описується використання моделей взаємного розташування елементів у реченні: як основних засобів тема-рематичного членування висловлювання, як засобів логічного і емоційно-експресивного виділення найбільш важливої інформації.

Фактори, що зумовлюють вибір послідовності елементів у реченні, різноманітні; зокрема, використання інверсії в конкретних висловлюваннях зумовлюється бажанням мовця: 1) адекватно передати «перебіг думки» від старого до нового, тобто зберегти природну, типову тема-рематичну будову висловлювання, 2) відразу ж висловити основну, головну думку і лише потім співвіднести її з раніше відомою інформацією. Ця тема-рематична структура є

емфатичною та стилістично маркованою, на відміну від природної, стилістично нейтральної.

Характеризуючи порядок слів в англійському реченні, граматисти зазвичай говорять про його відносну твердість, фіксованість [27, с. 19; 34, с. 265; 56, с. 4; 11, с. 357], на відміну від порядку проходження елементів у реченні мов флективного типу, зокрема української. Одночасно зауважують, що «неможливість вільного порядку слів в англійському реченні зазвичай сильно перебільшується» [34, с. 210; 56, с. 241-243], а обставини, як і в українській мові, є найбільш рухомими елементами речення [56, с. 228].

Граматисти єдині в думці про те, що порядок слів створює граматично правильне речення: дає синтаксичну характеристику членам речення, маркує граматичні зв'язки між членами речення, «відображає ієрархічність відносин між елементами речення» [15]. Якщо прагнення досягти певних комунікативних цілей спричиняє зміни в граматичному порядку слів (наприклад експресивне виділення частини висловлювання), то зачіпається синтаксична організація висловлювання. Тому для збереження нейтральності стилю викладення мовець повинен керуватися правилом: «не хочеш виділяти – дотримуйся граматичних норм розташування; пам'ятай, що контактне розташування слів викличе їх об'єднання» [55, с. 27].

1.2.2 Лексичні засоби вираження теми та реми

Лексичні засоби виділення теми та реми в англійській та українській мовах мають різноманітний характер. Серед лексичних одиниць основним маркером тема-рематичної структури висловлювання в англійській та українській мовах є такі засоби, як заперечення, присвійні, вказівні, неозначені і питальні займенники, ввідно-модальні слова й частки, апроксиматори, власні імена та імена загальні, які називають відомий із контексту предмет, особу, факт, ознаку або дію.

В англійській мові заперечення може бути виражене за допомогою частки *not*, заперечних префіксів *un -*, *dis -*, *in -*, *non -*, *il -*, *im -*, *ir -*, заперечного займенника *no* та заперечних займенників-іменників *nobody*, *nothing*, *none*. В

англійському висловлюванні наголос падає безпосередньо на заперечну частку *not*, виділяючи при цьому не тільки простий, але і складений присудок. Хотілося б відзначити, що з заперечною часткою *not*, заперечення набагато сильніше, ніж при використанні у реченні заперечного префіксу. Адже частка *not* дає повне заперечення дії, а префікс – часткове. Займенники-іменники *nobody*, *nothing*, *none* завдяки своєму заперечному значенню завжди знаходяться під логічним наголосом і, тим самим, є ремою висловлювання. [57, с.77]

You 're not allowed to change the plan.
тема рема

Nobody's going to do it. The feel's just unforgettable. [59, с.42]
рема тема тема рема

В українській мові заперечення виражається за допомогою часток не, ні, ані, займенників ніхто, ніщо, ніякий, нічий, ніскільки, нікотрий і заперечних префіксів *не-*, *ні-*, *без-*, *ані-*, *зне-*, *обез-*, *недо-*, *а - (ан-)*, *анти-*, *дис-*, *де - (дез) -*, *ін - (ім-, іл-, ір)*, *над-*, *поза -* [52, с. 198]. Заперечні частки служать для заперечення змісту всього висловлювання або окремої його частини. В українській мові під наголосом стоїть дієслово у заперечній формі. У зв'язку з чим, найбільш виділеним членом речення і, відповідно, ремою висловлювання, стає присудок [48].

Я не читатиму.
тема рема

Він не дав нікому опустити руки.
тема рема

Цей жест нещирий
тема рема

Як в англійській мові, так і в українській, спеціальне питання містить запит, спрямований на отримання інформації певної конкретної, предметної властивості [58]. Необхідна інформація пов'язана не з модально-предикативним планом речення, як у випадку загального питання, а з його лексико-семантичним змістом. Оскільки лексико-семантичний зміст дуже різноманітний, настільки ж різноманітні повинні бути сигнали запиту

інформації, що орієнтують реципієнта на характер необхідної інформації. Роль таких сигналів виконують питальні займенникові слова: *what*, *which*, *when*, *how* і т.д. – в англійській мові і *хто*, *котре*, *коли*, *як* і т.д. – в українській. Вони зазвичай посідають у спеціальних питаннях початкове положення в реченні і тим самим відразу орієнтують реципієнта щодо характеру необхідної інформації [45]. Тобто вказують на те, якими саме “деталлями” події цікавиться респондент. Іншими словами, виділяють рему висловлювання [35].

How cold was that?

рема   тема

Хто сказав тобі?

рема   тема

Такі слова в українській мові як *можливо*, *співуче*, *здається нібито*, *неначе*, *мабуть* і *certainly*, *apparently*, *presumably*, *of course*, *in fact*, *indeed* та інші в англійській мові є ввідно-модальними словами і частками. Основна функція яких – вносити в значення речення різні додаткові суб’єктивно-модальні значення

1.2.3 Фонетичні засоби вираження теми і реми

Найменш вивченим аспектом проблеми виокремлення тематичного та рематичного компонентів речення в усному мовленні є сьогодні питання про роль інтонації в цьому процесі. Найважливішою функцією, що здійснюється інтонаційними засобами в мовленні, є логіко-комунікативна, одним із найбільш поширених компонентів якої є функція організації тема-рематичної структури. Останнім часом значно зріс інтерес мовознавців до вивчення усного мовлення в процесі його сприйняття. Серед проблем, що викликають особливий інтерес, розглядаються мовленнєві явища, пов’язані з використанням просодії для виокремлення найбільш значимої в комунікативному плані інформації.

Вивченням питань інтонаційного оформлення мовлення, також і особливостей фразової акцентуації, займалися такі вчені, як А.М. Антипова [24; 25], Т.М. Корольова [40; 41], І.Г. Торсуєва, D. Bolinger [3; 4; 5], М.А.К. Halliday [12; 13] та ін. Одержані ними результати свідчать про те, що на рівні просодії актуальне

членування висловлювань реалізується в мовленні головним чином за допомогою використання тональних і, почасти, динамічних засобів інтонації (акцент часто пов'язаний із силовими компонентами інтонації – гучністю та енергетичною складовою): при цьому важливим для ідентифікації змісту є місце розташування акценту у висловлюванні, а також деякі особливості його реалізації [39, 109].

Певний внесок у диференціацію теми і реми фрази робить динамічний компонент інтонації; досягнута за рахунок посилення інтенсивності мовленнєвого сигналу виділеність слова логічним наголосом має найчастіше вирішальне значення не тільки для інтерпретації логіко-змістової структури речення, маркування зв'язку між його членами, а й для виділення тематичного та рематичного компонентів речення.

Наприклад, речення «*The Stryker is armed with a 12.7-mm machine gun, mounted in remote weapon station.*» шляхом інтонаційного-змістовного членування можна перетворити на три фрази, які матимуть одну й ту саму модель речення, одне й те саме лексичне наповнення, але різне актуальне членування і відповідно різний зміст.

The Stryker is armed with a 12.7-mm machine gun, mounted in remote weapon station. Ремою є «*Stryker*», і фраза має значення «не хтось інший», а саме *Stryker* оснащений 12.7-мм кулеметом;

The Stryker is armed with a 12.7-mm machine gun, mounted in remote weapon station. Ремою є «*is armed with a 12.7-mm machine gun*», і фраза відображає, що саме 12.7-мм кулемет є оснащенням бронетранспортера;

The Stryker is armed with a 12.7-mm machine gun, mounted in remote weapon station. Рема «*remote weapon station*» акцентує на тому, що кулемет встановлений саме на дистанційно-керованому бойовому модулі, а не в іншому місці;

Чим більше слів у реченні, тим більше можливостей його різної актуалізації. У всіх вищенаведених випадках актуальне членування здійснювалося засобом інтонації. У випадку використання засобу порядку слів тема розміщується на початку фрази, а рема – в кінці.

Темпоральний компонент також є одним із засобів інтонаційного вираження різних аспектів змістовного плану. Закономірності темпоральних змін [20], які характерні для всіх мовців даною мовою та які є релевантними в плані передачі тих чи інших логіко-змістових і модальних значень у процесі комунікації, значною мірою спотворюються через суттєву варіативність ритміко-темпових характеристик мовлення індивідуумів. Крім зазначеної причини на зміну темпорального компонента інтонації безпосередній вплив справляють: довжина синтагми (чим довший мовленнєвий відрізок, тим більша кількість складів вимовляється за одиницю часу), гучність мовлення (чим тихіше мовлення, тим воно повільніше), стиль мовлення (офіційний і ораторський стилі відрізняються уповільненим темпом реалізації, неофіційне мовлення – прискореним) [8].

Важливими ремоідентифікаторами також є паузи. Вони розчленовують мовленнєвий потік на речення та синтагми, виражають характер зв'язку між частинами речення, є засобом змістового та емоційного виділення слів або синтагм [48, с. 72]. Пауза органічно пов'язана з текстом, є його невід'ємною частиною. Вона не тільки відіграє певну роль у членуванні мовлення на змістові відрізки, але багато в чому визначає ритмічну структуру тексту, а також впливає на характер темпу. Періодичне чергування пауз і фонаційних відрізків мовлення, а також часове урівноваження між ними (тривалі паузи часто слідують за коротким висловлюванням і навпаки) - один з елементів ритму публічного виступу [24, с. 105]. Тире та три крапки нерідко стають сигналом таких пауз у писемному мовленні.

Фразовий наголос також відіграє важливу роль під час передачі тема-рематичної структури висловлювання. А.М. Антипова стверджує, що фразовий наголос організовує висловлювання, служить основою ритмічної структури фрази, виділяє змістовий центр речення [25, с. 63]. Розподіл наголосу у фразі в першу чергу визначається комунікативним чинником [25, с. 61]. Саме тому фразовий наголос відіграє визначальну роль у формуванні тема-рематичної структури висловлювання.

РОЗДІЛ II. ШЛЯХИ ВІДТВОРЕННЯ ТЕМА-РЕМАТИЧНОЇ СТРУКТУРИ АНГЛОМОВНОГО РЕЧЕННЯ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

2.1 Характеристика та особливості військово-технічних текстів

Тексти військово-технічної тематики виконують функції опису ОВТ, пояснення технічної документації, передачі (обміну) науково-технічної інформації, висвітлення аспектів військово-технічного співробітництва. Кожен переклад військових текстів, має свої певні особливості (лексичні, граматичні, синтаксичні, морфологічні та ін.). Задля здійснення точного перекладу необхідно дослідити всі ці особливості, з метою подолання труднощів, які можуть виникати при перекладі тих чи інших текстів. При перекладі військово-технічних текстів (ВТТ), найголовнішим є донести до слухачів основну думку, що буває особливо важко зробити, не розібравшись в особливостях (особливо граматичних особливостей) та труднощах перекладу військово-технічних текстів та, звичайно, не володіючи спеціальною термінологією.

По-перше, для того, щоб досліджувати тема-рема-тичне членування військово-технічних текстів, розглянемо поняття «військово-технічний текст». Під поняттям «військово-технічний текст» В.М. Лісовський пропонує розуміти: письмову або усну сукупність загально-мовних та термінологічних засобів упорядкованих у групу речень, які являють собою завершену логічну, лексичну, граматичну стилістичну єдність та обслуговують військово-технічну сферу, тобто містять інформацію про розробку, виробництво, прийняття на озброєння, зберігання, знищення (утилізація) військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження, а також передачі та експорту, товарів, робіт, послуг військового та подвійного призначення [45, с. 303].

Характерними особливостями військово-технічних текстів є:

- насиченість військовою та загально-технічною термінологією, аббревіатурами (*The relative location of the missile launcher (or the launcher pad) and the target provides the basis for dividing the missiles and rockets into several general categories. Відносне розташування пускової установки (або стартового*

майданчика) і цілі є основою для класифікації керованих і некерованих ракет на кілька загальних категорій);

- наявність військової номенклатури, спеціальних скорочень та умовних позначок, що використовуються лише у військових матеріалах (*The M42 and M46 grenades are identical except that the M46 grenade has a stronger body. Гранати M42 та M46 є однаковими, однак граната M46 має міцніший корпус*);

- відсутність емоційного забарвлення, чіткістю побудови речень (*A radar installation may include surface search, navigation radar, air search radar, a height finding radar, and various fire control radars. Наприклад, РЛС можуть поділятися на: РЛС виявлення наземних цілей, навігаційна РЛС, РЛС пошуку повітряних цілей, РЛС визначення висоти та різні РЛС керування вогнем.*);

- прагнення до стислої форми висловлювання і викладу матеріалу (*The M8A1 automatic chemical agent alarm consists of the M43A1 detector unit and the M42 alarm unit. Автоматичний газосигналізатор отруйних речовин M8A1 складається з пристрою виявлення M43A1 і пристрою для подавання сигналу тривоги M42*) [55, с. 303].

Обмежене коло адресантів цих текстів, яке охоплює представників професійної групи з певними екстралінгвістичними знаннями з військової і технічної тематики, сфери оборонної промисловості, торгівлі та послуг, визначає формально-логічний спосіб викладення матеріалу, що характеризується граничною точністю, ясністю, однозначністю, стислістю вираження думки, суворою логічною послідовністю та повнотою висловлення.

В.М. Лісовський класифікує військово-технічні тексти на:

1. виробничо-технічні тексти (технічний опис зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, формуляр (паспорт) на військове майно, комплектувальна відомість на військове майно, акт приймання-передачі, технічний бюлетень);

2. інструктивні тексти (технічні інструкції, щодо експлуатації зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, технічні порадики, порадики з технічного обслуговування та ремонту);

3. військові науково-технічні тексти (монографії, автореферати, наукові статті, доповіді та звіти науково-дослідних робіт з техніки та озброєння, патенти на винахід);

4. військово-довідкові тексти (журнали, словники, енциклопедії про зразки озброєння, військову та спеціальну техніку, боєприпаси, спорядження);

5. навчальні військово-технічні тексти (підручники, навчальні посібники, курси лекції з озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження);

6. офіційні документи військово-технічного співробітництва (нормативно-правові документи з питань військово-технічного співробітництва, договори та угоди з питань військово-технічного співробітництва);

7. спеціалізовані тексти репрезентативного характеру: (рекламні проспекти, брошури, буклети з озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, спорядження).

Змістовно-тематичним наповненням військово-технічних текстів виступають внутрішня та зовнішня балістика, стрілецька зброя, бойова техніка, ракетно-артилерійське озброєння, авіаційна техніка, озброєння військово-морських сил, засоби зв'язку та управління, тактико-технічні характеристики систем та озброєнь, інструкції щодо їх використання та інше.

Правильний переклад заходів безпеки, інструкцій з експлуатації технічними засобами, тактико-технічних характеристик передбачає велику відповідальність, так як завжди існують суворі обмеження, недотримання яких може призвести до серйозних травм та наслідків, так само як використання засобів та спеціальної техніки не за призначенням.

Перекладач, який займається військово-технічним перекладом з англійської мови на українську та навпаки, повинен володіти досконало як українською, так і англійською мовою, чудово розбиратися в технічній термінології, властивій для тієї чи іншої сфери діяльності, вміти працювати з інформаційними джерелами.

Військово-технічні тексти вимагають точного перекладу з використанням відповідних лексичних еквівалентів в мові перекладу. Синоніми і переклад описового характеру використовуються, як правило, тільки в екстрених випадках.

Значні труднощі при перекладі технічної документації або робіт виникають і в тому числі, якщо слово має кілька значень. Вибрати те, що не спотворює не тільки зміст перекладу, але і дає правильне трактування терміна для конкретного технічного випадку – це майстерність перекладача. Адже іноді технічна термінологія може поставити в скрутне становище і найдосвідченішого перекладача, особливо, якщо в різних технічних областях застосовуються зовсім різні значення одного й того ж слова (наприклад: *materiel* – військова техніка, майно; *equipment* – військова техніка та озброєння, майно, спорядження. Варто також зазначити, що при перекладі військових текстів слід звертати увагу на розмежування американської та британської військової термінології. Навіть незважаючи на активну роботу НАТО щодо уніфікації англійської військової термінології (особливо в сфері тактики і оперативного мистецтва), розбіжності в термінології все ще існують. Ці розбіжності зумовлені різницею воєнних доктрин обох держав, незважаючи на те, що обидві країни, США та Велика Британія є країнами-членами НАТО.

З точки зору цієї відмінності, усі англійські військові терміни можна розділити на три групи: терміни, що вживаються в США і в Англії в одних і тих же значеннях (*bomber, company, flight, plane*); терміни, що вживаються тільки в США (*squad leader, Department of the Air Force*) або тільки в Об'єднаному королівстві (*Air Ministry; Air Vice-Marshal; Squadron Leader wireless*); терміни, що вживаються в США і в Англії в різних значеннях (*field artillery*). До третьої групи слід також віднести терміни, що мають, крім загального для обох країн значення, додаткові, специфічні тільки для однієї країни (*formation, wing*).

Відмінною рисою військово-технічних текстів на лексичному рівні є також велика насиченість їх скороченнями. Звуко-буквені аббревіатури і акроніми представляють труднощі при усному перекладі. Труднощі перекладу

скорочень обумовлюються ще й тим, що аббревіації піддаються майже всі частини мови, наприклад: іменники (Co – company), прикметники (prim – primary), дієслова (atch – attach), прислівники (SW – southwest), прийменники (w / o – without). Скорочуватися можуть як однокомпонентні, так і багатокомпонентні терміни. Крім того, слід зазначити, що скорочення в англійській мові можуть писатися по-різному: великими та малими літерами, з крапками і без, разом і окремо. І хоча порядок написання скорочень в американській армії визначається відповідними настановами, проте, наприклад, в бойових документах, що видаються нижчими інстанціями, офіційні правила іноді не дотримуються, що веде до труднощів у перекладі.

Зважаючи на зазначені відмінності, при перекладі будь-якого військового тексту, перекладач повинен насамперед визначити національну приналежність тексту. Для цього йому, насамперед, треба звернути увагу на відмінність у британському та американському написанні деяких слів: armor (США) – armour (Бр), defense (США) – defence (Бр), maneuver (США) – manoeuvre (Бр).

Не варто також забувати про те, що однією з важливих проблем досягнення адекватності перекладу, особливо військово-технічного, є передача стилю оригіналу. Стилiстичний аспект військово-технічного перекладу відіграє важливу роль і полягає в правильному підборі лексико-граматичних засобів, відповідно до загальної функціонально-комунікативної спрямованості оригіналу, із урахуванням існуючих літературних норм мови, якою здійснюється переклад. Характерною особливістю стилістичного забарвлення військових текстів є саме чітке виділення теми і реми. З цим пов'язана вимога настанов писати бойові документи порівняно простими реченнями без нагромадження складними конструкціями. Цією ж вимогою пояснюється і більш широке використання прийменникових конструкцій в бойових документах замість підрядних речень. Також важливою стилістичною ознакою англомовних військово-технічних текстів є чітке сегментування тексту, тобто логічний та чіткий розподіл тексту. Цей техніко-стилiстичний прийом служить для вираження логічності і ясності висловлювання. Досягається він чітким

сегментуванням тексту на параграфи, пункти, абзаци тощо. Особливо наочно цей прийом використовується в бойових документах, де послідовність пунктів строго регламентується і вже сам номер параграфа в бойовому наказі визначає його зміст.

Говорячи про стилістичні особливості англомовних військово-технічних текстів не можна не згадати також синтаксичні особливості. Синтаксичні явища, характерні для військових матеріалів, можуть створювати деякі труднощі при перекладі. Відомо, що зв'язок слів у реченні оформлюється граматично. Граматичні форми і конструкції висловлюють певне граматичне значення, пов'язане з лексичним значенням слів. Тому при перекладі необхідно враховувати як граматичні зв'язки слів, так і граматичне значення переданих форм і конструкцій.

Виразжальними граматичними особливостями англомовних ВТТ є :

- строго регламентоване вживання дієслівних форм і зворотів мови;
- широке вживання речень з дієсловом-присудком у пасивному стані, тобто вживання пасивних конструкцій; (*In the liquid propellant rocket engines, the fuel and oxidizer are carried in tanks, and the turbopump assembly is used to force the propellant from the tanks into the combustion chamber. У рідинних ракетних двигунах паливо та окислювач зберігаються у спеціальних паливних баках, а турбонасосний агрегат використовується для подачі палива з баків у камеру згоряння*).

- велика кількість складних по структурі речень з сурядними та підрядними зв'язками всередині них;

- велика кількість дієприкметникових, герундіальних та інфінітивних зворотів;

- вживання особливого порядку слів (інверсії); (*Nearly all small-bore firearms, with the exception of shotguns, have rifled barrels. Майже вся малокаліберна вогнепальна зброя, окрім рушниць, мають нарізні стволи*).

- наявність великої кількості скорочень, аббревіатур та акронімів, які мають великий вплив на граматичну структуру.

Особливо слід зупинитися на маркерах, оскільки вони грають важливу роль для розпізнавання граматичного контексту: 1) для іменників це означений та неозначений артиклі, займенники, числівники – *a, the, some, this, a few, three*; 2) для прикметників – суфікси (*-al, -y, -ant, -ive*), місце в реченні (після маркера іменника, після іменника, після дієслова-зв'язки); 3) для дієслова – форми дієслів *to be, to have, to do*, модальні дієслова, місце в реченні; 4) для прийменникових фраз – *in, out, over, through, below*; 5) розділові знаки – коми, лапки, двокрапки.

Вибір граматичних засобів при перекладі англомовних військово-технічних текстів повинен відбуватися з урахуванням їх значення і при зіставленні близьких граматичних явищ двох мов. В граматичних системах англійської та української мов є як співвідносні граматичні явища (наприклад, категорія частин мови, категорія числа тощо), так і явища, що не мають відповідників в мові перекладу (наприклад, герундій, артикль, абсолютні конструкції). Перекладач повинен знати особливості граматичних відповідників і не відповідників, способи їх передачі засобами іншої мови, добре розбиратися в системі лексико-граматичних значень обох мов, враховувати весь комплекс складної взаємодії їх лексичних та граматичних засобів. При цьому завжди треба пам'ятати, що вибір граматичної форми в перекладі залежить не тільки від граматичної форми оригіналу, але і від її лексичного наповнення. [48, с. 44]

Основні труднощі передачі граматичних явищ англійських текстів взагалі характерні і для військово-технічних матеріалів англійською мовою. Проте найбільші труднощі зазвичай виникають при перекладі конструкцій з дієсловом-присудком в пасивному стані (пасивних конструкцій), герундіальних, інфінітивних зворотів і клішованих пропозицій.

Усі вище зазначені особливості військово-технічних текстів впливають не тільки на швидкість осмислення та здійснення еквівалентного перекладу, а й яким чином буде відбуватися тема-рематичне членування, задля найточнішого перетворення тексту оригіналу в вихідний текст.

2.2 Особливості перекладу тема-рематичної структури військово-технічних англомовних текстів українською мовою

Труднощі адекватного відображення актуального членування речення при перекладі обумовлені приналежністю англійської та української мов до різних лінгвістичних типів. В українській мові основним засобом вираження реми виступає порядок слів, а саме, кінцеве положення в реченні комунікативного центру – реми. З цього випливає, що порядок слів, який не релевантний в українській мові на рівні синтаксичних структур, виступає важливим засобом актуального членування, важливим компонентом комунікативної структури речення. Щодо військово-технічних текстів в англійській мові, з її стійким порядком слів, даний засіб не може використовуватися для вираження актуального членування настільки широко і вільно як в українській. Внаслідок зазначених вище особливостей найбільші проблеми при перекладі виникають тоді, коли рема (в якості підмету) займає кінцеве положення в українському реченні. Наприклад:

- *Maximum effective range is the greatest distance at which a weapon may be*
тема тема

expected to fire accurately to inflict damage or casualties

Найбільша відстань, на яку можна вести влучний вогонь зі зброї з
тема
метою

нанесення втрат або руйнування, є гранична дальність дійсного вогню.
рема

- *Yaw is the angle between the centerline of the projectile and the trajectory.*
рема тема

Кут між віссю снаряда і траєкторією називається кутом ризикування.
тема рема

Синтаксична структура українського речення свідчить про те, що присудок, що займає початкове положення, є темою, а група підмету в кінці речення - ремою. Синтаксична структура англійського речення протилежна

описаній вище, проте комунікативні структури речення в обох мовах збігаються. На рематичність англійського підмета вказує тематичні властивості присудка. До тематичних присудків в англійській науковій та технічних мовах можна віднести наступні дієслова: *field, replace, equip, describe, establish, identify, observe, remove, obtain, maintain, propose, etc.*, які часто вживаються в формі пасивного стану і описують звичайні дії, що несуть незначне комунікативне навантаження. Наприклад:

- *6,720 vehicles of both types were fielded.*
рема тема
Було взято на озброєння 6.720 машин обох типів.
тема рема

Якщо ремою в реченні виявляється присудок, то синтаксичні структури англійського та українського речення збігаються між собою і з граматичною структурою, що лежить в їх основі. Наприклад:

- *The hydromechanical transmission HMPT-500 from combat propulsion systems provides three speed ranges.*
рема тема
- *Гідромеханічна трансмісія HMPT-500 з бойових силових установок надає три передачі швидкості.*
рема тема

Широке поширення при перекладі військово-технічних текстів українською мовою мають речення, в яких комунікативна організація висловлювання диктує наступний порядок слів: додаток (тема), присудок і підмет (рема), в той час як в англійському варіанті даний порядок слід розміщений навпаки. Наприклад:

- *The internal ballistics characteristics of barreled weapon depend on chemical composition of propelling charge, its burning velocity, powder grains size and shape.*
рема тема

Від хімічного складу метальної речовини, її швидкості згоряння, розміру та форми порохових зерен залежать характеристики внутрішньої балістики ствольної зброї.

- *The length of barrel, chamber volume, loading density are also influenced the features.*

Також особливостями, що впливають на тактико-технічні характеристики є довжина стволу, ємність камери згоряння та щільність заряду.

2.3 Аналіз тема-рема-тичного членування англомовних військово-технічних текстів

Проаналізуємо тема-рема-тичне членування англомовних військово-технічних текстів та порівняємо положення теми та реми при перекладі українською.

1) Naval ordnance is the term covering all weapons, weapons system components, and support equipment (guns, ammunition, missiles, launchers, bombs, rockets, mines, torpedoes, fire control, etc). Most Navy ships are equipped with some type of weapons. These weapons are the armament that a ship carries in order to fight off or attack an enemy. The armament depends upon the ship's mission and the type of category of the ship.

Озброєння ВМС — це термін, який охоплює всю зброю, складові елементи системи озброєння та допоміжне обладнання (гармати, боєприпаси, керовані ракети, пускові установки, бомби, некеровані ракети, міни, торпеди, системи управління вогнем тощо). Більшість кораблів ВМС оснащені деякими видами зброї. Ця зброя — це озброєння, яке перевозить корабель з метою відбиття або нанесення удару противнику. Озброєння залежить від завдання, яке виконує корабель, а також від типу до якого він відноситься.

2) «SKIF» man-portable antitank missile system is designed to destroy manpower and stationary and mobile modern armored targets with combined, carried or monolithic armor including ERA (explosive reactive armor) and also pinpoint targets like weapon emplacement, lightly armored objects and hovered helicopters at any time. The system`s feature lies in its possibility to aim the missiles at a target from closed emplacements and shelters. It reduces the risk of a gunner destruction by reply fire attack of the enemy as well as target tacking in automatic mode. The mode provides automatic control of the missile flight in the laser beam without operation of a gunner.

Переносний протитанковий ракетний комплекс «СКІФ» призначений для ураження живої сили, рухомих та нерухомих броньованих цілей, що мають комбіновану, рознесену або монолітну броню, зокрема з динамічний захистом, а також малорозмірних цілей типу довготривалих вогневих точок, легкоброньованих об'єктів та завислих вертольотів в будь-який час доби.

Особливістю комплексу є можливість наведення ракети на ціль з закритих
тема рема
вогневих позицій та сховищ. Це знижує ризик знищення навідника зворотнім
тема рема
вогневим ударом противника, а також супроводження цілі в автоматичному
режимі. Автоматичний режим забезпечує керування польотом ракети по
тема рема
лазерному променю без участі оператора.

3) The purpose of the barrel is to provide a consistent seal, allowing the
тема рема
bullet to accelerate to a consistent velocity. It must also impart the right spin, release
тема рема
the bullet consistently and align it perfectly into the bore. The residual pressure in the
тема
bore must be released symmetrically, so that no side of the bullet receives any more or
рема
less push than the rest. The muzzle of the bore is the most critical part, since that is the
тема рема
part that controls the release of the bullet. To keep a good seal, the bore must be a very
тема рема
precise, constant diameter, or have a slight decrease in diameter from breech to
muzzle. Any increase in bore diameter will allow the bullet to shift.
тема рема

Надання кулі послідовної обтюрації, що дозволяє їй прискорюватися до
рема
постійної швидкості, є одним з головних призначень ствола. Він також надає
тема тема рема
обертowego руху кулі, здійснює її викидання послідовним чином та повністю
центрує кулю в каналі ствола. Залишковий тиск в каналі ствола вивільнюється
тема рема
симетрично так, щоб уся сила поштовху рівномірно розподілялася на кожну
сторону кулі. Дульний зріз каналу ствола є найважливішою складовою, оскільки
тема рема
він контролює викиданням кулі із каналу ствола. Канал ствола повинен бути
рема
надзвичайно точним, мати сталий діаметр або бути таким, який має невеличке

зменшення у діаметрі від казенної частини до дульного зрізу каналу ствола
для того, щоб мати правильне ущільнення. Будь-яке збільшення в діаметрі
тема тема
каналу ствола призведе до зміни траєкторії польоту кулі при пострілі.
рема

При перекладі англійських військово-технічних текстів українською мовою, положення теми і реми або зберігається, або змінюється містами. У більшості проаналізованих військово-технічних текстах актуальне членування залишається незмінним. Дивлячись на те, що дослідження проводилося на основі військово-технічних текстів, а саме було розглянуто технічні описи зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, боєприпасів, технічні бюлетні, технічні інструкції щодо експлуатації зразків озброєння, журнали, енциклопедії про зразки озброєння та навчальні військово-технічні тексти то слід звернути свою увагу на особливості побудови таких текстів - на їх архітектуру. Архітектура виражається в конструкціях речень, тому провівши аналіз ми звернули увагу, що тексти, обрані для дослідження складається лише з розповідних речень.

Слід зазначити, що в тексті послідовність і зв'язність викладу багато в чому залежить від тема-рематичних висловлювань. Майже завжди у військово-технічних текстах рема одного висловлювання стає темою іншого. Така особливість спостерігається в структурах розповідних речень.

У наведених прикладах рематична група, яка має в англійській мові синтаксичне оформлення іменної частини присудка, в українській оформлюється так само, а лексичні засоби підсилюють комунікативне навантаження рематичної групи. Як свідчать військово-технічні тексти, при перекладі можуть відбуватися зміни в положенні теми і реми. Подібні зміни можуть бути обумовлені відмінностями в характері синтаксичного словопорядку, а також в наборах лексичних і граматичних засобів вираження. Функції теми і реми в військово-технічних текстах виконують ті ж смислові елементи, що і в тексті оригіналу, хоча їх синтаксичне оформлення може змінюватися.

ВИСНОВКИ

У роботі було досліджено питання засобів вираження комунікативної мети висловлювання, виявлено спільні та відмінні риси позначення теми та реми англійських та українських військово-технічних реченнях, схарактеризовано статус реми та теми в структурі висловлення, проаналізовано формування теоретичних принципів визначення реми та простежено співвідношення актуального членування. Висвітлено позиційні ознаки реми в реченні. У визначенні реми більшість лінгвістів використовує метод питань, згідно з яким рема – це те, що є короткою відповіддю на певне запитання, можливо, навіть гіпотетичне, а тема – те, що запозичено із запитання при повній відповіді. У військово-технічних текстах рема одного речення є темою наступного. Загалом, при перекладі англомовних військово-технічних текстів українською мовою, положення теми і реми залишається незмінним, або змінюється містами.

Труднощі адекватного відображення актуального членування речення при перекладі англомовних ВТТ обумовлені приналежністю англійської та української мов до різних лінгвістичних типів. В українській мові основним засобом вираження реми виступає порядок слів, а саме, кінцеве положення в реченні комунікативного центру – реми. Встановлено, що порядок слів, який не релевантний в українській мові на рівні синтаксичних структур, виступає важливим засобом актуального членування, важливим компонентом комунікативної структури речення. В англійській мові, з її стійким порядком слів, даний засіб не може використовуватися для вираження актуального членування настільки широко і вільно як в українській.

Доведено що, до актуальне членування військово-технічного тексту слід підходити комплексно, урахувати синтаксичні, лексико-семантичні та фонетичні засоби вираження комунікативних категорій висловлення.

Підтверджено необхідність проведення більш детального дослідження тема-рематичного членування англо- та україномовних військово-технічних, воєнно-політичних та військово-спеціальних текстів на підставі розглянутого та проведеного аналізу англомовних військово-технічних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A University Grammar of English. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J., 1982. 391 p.
2. Becker K. F. Organizm der Sprache / Karl Ferdinand Becker. Frankfurt am Main: Kettembeil, 1841. 604 p.
3. Bolinger D. A Theory of Pitch Accent, №14, 1958. Pp. 109–149.
4. Bolinger D. Forms of English. Accent, Morpheme, Order / Dwight Bolinger, Cambridge. Massachusetts: Harvard University Press, 1965. 334 p.
5. Bolinger D. Two views of accent / D. Bolinger // Journal of linguistics. V. 21. 1985, P. 79–123.
6. Curme G. English Grammar / George Curme. - New York: Barnes & Noble Inc., 1966. 308 p.
7. Danes F. Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text / F. Danes // Papers of Functional Sentence Perspective. 1974. P. 106–128.
8. Dubovsky Y. Attitudinal semantics of prosody and its metalanguage / Yury Dubovsky, Galina Yermolenko // Proc. XI-th ICPHS, № 5, 1987. P. 279– 282.
9. Firbas J. On defining the theme in functional sentence analysis / J. Firbas // Travaux Linguistiques de Prague, № 1, 1964, P. 267– 280.
10. Firbas J. Some aspects of the Czechoslovak approach to problems of functional sentence perspective / J. Firbas // Papers on functional sentence perspective. 1974. Pp. 11–37.
11. Ganshina M. A. English grammar / M. A. Ganshina, N. M. Vasilevskaya. Moscow: Higher school publishing house, 1964. 548 p.
12. Halliday M. A. K. Notes on transitivity and theme in English /M. A. K. Halliday // Journal of Linguistics, № 3, 1967. P. 37–81.
13. Halliday M. A. K. The tones of English / M. A. K. Halliday // Archivum Linguisticum, № 15, 1963 P. 1–28.
14. Ilyish B. A. The Structure of Modern English / Boris Alexandrovich Ilyish. Lviv: Prosveschenije, 1971. 366 p.

15. Laszlo H. Grouping, the cognitive basis of recursion in language / H. Laszlo // *Argumentum*, № 2, 2006. P. 67–114.
16. Leech G. *A Communicative Grammar of English* / G. Leech, J. Svartvik. Moscow: Prosveshchenije, 1983. 304 p.
17. Lyons J. *Semantics* / J. Lyons. №2, 1978. P. 374–897.
18. Molnar V. Contrast - from a contrastive perspective / V. Molnar // *Information Structure in a Cross-Linguistic Perspective*. 2002. P. 147–161.
19. Peregrin J. Topic-focus articulation as generalized quantification / J. Peregrin // *In Focus and Natural Language Processing*. №2. 1994. P. 379– 388.
20. Roach P. *English phonetics and phonology. A practical course* / Peter Roach. Cambridge: Cambridge University Press, 1984. 212 p.
21. Steedman M. Information structure and the syntax-phonology interface / M. Steedman // *Linguistic Inquiry*. №31(4). 2000. P. 649–689.
22. Van Valin R. Functionalist linguistic theory and language acquisition /R. Van Valin // *First Language*. №11. 1991. P. 7–40.
23. Абдалина Е. А. Интонационные средства выражения ремы в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Абдалина Е. А.; МГПИИ им. М.Тореза. Москва, 1973. 191 с.
24. Антипова А. М. Ритмическая система английской речи / Антонина Михайловна Антипова. Москва: Высшая Школа, 1984. 119 с.
25. Антипова А. М. Система английской речевой интонации / Антонина Михайловна Антипова. Москва: Высшая Школа, 1979. 131 с.
26. Апресян Ю. Д. Типы коммуникативной информации для толкового словаря / Ю. Д. Апресян // *Язык: система и функционирование*, 1988. С. 10–22.
27. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл / Нина Давидовна Арутюнова. Москва: Наука, 1976. 383 с.
28. Бацевич Ф. С. *Основи комунікативної лінгвістики: підручник* / Флорій Сергійович Бацевич. Київ: Академія, 2009. 374 с.

29. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. Львів: Львівський нац. ун-т ім. І.Франка, 2003. 280 с
30. Виноградов В. В. Избранные труды. Исследования по русской грамматике / В. В. Виноградов. Москва: Наука, 1975. 558 с.
31. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / Владимир Григорьевич Гак. Москва: Добросвет, 2000. 832 с.
32. Даниленко В. П. У истоков учения об актуальном членении предложения (период до Анри Вейля) / В. П. Даниленко // Филологические науки. 1990. №5. С. 82-89.
33. Ившин В. Д. Грамматические средства логического выделения главных членов предложения в простом повествовательном английском предложении (к вопросу о выражении логического предиката): дис. канд. филол. наук / Василий Дмитриевич Ившин. Москва, 1963. 176 с.
34. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка: пособие для студентов пед. ин-тов / Каушанская В. Л., Ковнер Р. Л., Кожевникова О. Н. Львов: Просвещение, 1967. 319 с.
35. Киршина Т. С. Совместная встречаемость обстоятельств образа действия в современном английском языке / Т. С. Киршина // Вопросы филологии. 1977. №6. 42–50 с.
36. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрямок). Підручник / Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2008. 543 с.
37. Коваленко А.Я. Науково технічний переклад. Вид. « Карп'юка», 2001. 389 с.
38. Ковтунова И. И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / Ирина Ильинична Ковтунова. Москва: УРСС, 2002. 240 с.
39. Кодзасов С. В. Глубинные и поверхностные структуры в интонации [Электронный ресурс]: Институт русского языка им. В.В.Виноградова РАН

/С. В. Кодзасов. URL: <http://www.philol.msu.ru/~otipl/SpeechGroup/publications.html>

40. Королёва Т. М. Интонация модальности в звучащей речи / Татьяна Михайловна Королёва. Киев: Высшая школа, 1989. 148 с.
41. Королева Т. М. Механизм взаимодействия лингвистических средств при передаче модальных значений / Т. М. Королёва // Мовознавство. 1989. № 2. С. 55-58.
42. Крушельницкая К. Г. К вопросу о смысловом членении предложения / К. Г. Крушельницкая // Вопросы языкознания. 1956. №5. С. 55–67.
43. Лаптева О. А. Нерешенные вопросы теории актуального членения / О. А. Лаптева // Вопросы языкознания. 1972. №2. С. 35–47.
44. Ли Ч. Н. Подлежащее и топик: новая типология языков / Чарльз Ли, Сандра Томпсон // Новое в зарубежной лингвистике. 1982. №11. С. 193–235.
45. Лісовський В. М. Сутність поняття військово-технічний текст. Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів. Київ: ВІКНУ, 2018. С. 302–303.
46. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок (сборник статей). 1967. С. 239–245.
47. Матезиус В. Основная функция порядка слов в чешском языке / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок (сборник статей). 1967. С. 246–249.
48. Меркулова Н. О. Засоби тема-рематичного поділу висловлювання: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Меркулова Наталя Олексіївна; ДНУ. Донецьк, 2006. 170 с.

49. Морозов В. П. Особенности акустических средств выражения эмоций в вокальной речи и некоторые аспекты проблемы языка эмоций / В. П. Морозов // Речь, эмоции и личность. 1978. С. 139–148.
50. Москальская О. И. Грамматика текста / Ольга Ивановна Москальская. Москва: Высшая школа, 1981. 184 с.
51. О. С. Ахманова Словарь лингвистических терминов.
52. Паславська А.Й. Заперечення в українській та німецькій мовах: лінгводидактичний аспект / А.Й. Паславська // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2010. Вип. 5. С. 193–202.
53. Распопов И. П. Актуальное членение предложения (на материале простого повествования преимущественно в монологической речи) / Игорь Павлович Распопов. Уфа: Башкир. Ун-та, 1961. 163 с.
54. Сгалл П. Актуальное членение предложения и метод вопросов / П. Сгалл, Е. Хаичова // Sbornik praci filosoficke fakulty Vmeske university. 1980. №28. С. 51–57.
55. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка: монография / Наталья Александровна Слюсарева. - Москва: Наука, 1981. 206 с.
56. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / Александр Иванович Смирницкий. Москва: изд-во лит-ры на иностр. языках, 1957. 286 с.
57. Стрига Т.В. Лексичні засоби виділення теми і реми а англійській та українських мовах. Записки з романо-германської філології. Зб. Наук. Праць. 2014. Вип. 2(33).
58. Сулейманова О. А. Беклемешева Н. Н. Карданова К. С. Ярменко В. И. Грамматические аспекты перевода: учеб. Пособие для студентов филологических и лингвистических факультетов вузов. Москва: Академия. 2010. 240 с.
59. Травничек Фр. Грамматика чешского литературного языка / Франтишек Травничек. Москва: Изд-во ин. лит., 1950. 466 с.

60. Черняховская Л. А. Перевод и смысловая структура / Леонора Александровна Черняховская. Москва: Международные отношения, 1976, 298с.
61. Шевякова В. Е. Современный английский язык: порядок слов, актуальное членение, интонация / Валентина Ефимовна Шевякова. Москва: Наука, 1980. 380 с.
62. Щерба Л. В. Фонетика французского языка / Лев Владимирович Щерба. Москва: Высшая школа, 1955. 311 с.

Трактування поняття «тема» різними науковцями.

№ з.п.	Автори, джерело	Визначення поняття «тема»
1	Матезіус В. [47]	тема виражає те, що є в даній ситуації відомим або, хоча б, може бути легко зрозумілим та із чого виходить респондент
2	Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. [1]	початок висловлювання
3	Виноградов В.В. [30, с. 415]	це просто даний, уже відомий зміст
4	Абдаліна Є.А. [23]	акцентно-мелодійно оформлена частина фрази, яка повідомляє щонайменше нову інформацію, висловлює щось уже відоме реципієнту з попереднього контексту або життєвої ситуації – те, що респондент вважає сам і хоче, щоб реципієнт сприйняв як найменш важливе у висловлюванні
5	Черняхівська Л.А. [60]	тема має мінімум семантико-контекстуальної вагомості та містить або тільки стару інформацію, або мінімум нової інформації
6	Lyons J. [17, с. 507]	вислів, використане мовцем для виділення того, що він ставить у центр свого висловлювання, це і є тематичний суб'єкт
7	Травнічек Фр. [59, с 269]	той елемент речення, який безпосередньо співвідноситься з об'єктом мислення, виходить із нього і, отже, відкриває речення
8	Слюсарєва Н.А. [55, с. 116]	предмет, виражений іменними частинами мови (тобто іменником і його еквівалентами), суб'єктивно обраний респондентом для повідомлення про нього деяких відомостей. Тема являє собою той пункт висловлювання, який визначає ступінь контекстуальної залежності даного висловлювання від попередніх і наступних
9	Steedman M. [21]	та частину речення, яка пов'язує його з рештою дискурсу

Трактування поняття «рема» різними науковцями.

<i>№ з.п.</i>	<i>Автори, джерело</i>	<i>Визначення поняття «рема»</i>
1	Матезіус В. [46]	те, що респондент повідомляє про тему
2	Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. [1]	кінець, завершення висловлювання
3	Виноградов В.В. [30, с. 415]	нове, що відкривається і висловлюється в мовленні
4	Абдаліна Є.А. [23, с. 58]	нова інформація, також і модального та емоційного характеру. «Рема, хоча й містить нове, не обмежується ним. Вона може показувати, що респондент вважає найважливішим у своєму висловлюванні (і хоче, щоб реципієнт сприйняв це як найважливіше), вона може передавати ставлення респондента до дійсності, до змісту висловлювання, до ситуації повідомлення, до співрозмовника, його фізичний або душевний стан, вона також може виражати контраст, підкреслювати кількісну чи якісну сторону предмета, уточнювати значення якоїсь думки або виражати почуття»
5	Ковтунова І.І. [38, с. 7]	частина висловлювання, в якій міститься те, що повідомляється про тему
6	Кодзасов С.В. [39, с. 191]	той компонент змісту, над яким проводиться операція під час здійснення мовленнєвого акту
7	Becker K. [2]	за допомогою реми мовець лише вказує на певне протиставлення
8	А. Вейль, Г. Гебеленц, Г. Пауль [32, с. 87]	рема підкреслює те, що ще невідомо реципієнту
9	Черняхівська Л.А. [60]	рема має максимум семантико-контекстуальної вагомості і максимум нової інформації